

ADNOTĂRI PE MARGINEA CĂTORVA IDEI PRIVIND FOLCLORUL COPIILOR ȘI CREAȚIA MUZICALĂ

Dr. Constantin CATRINA

Dacă la începutul secolului XX nu dispuneam încă de un material muzical folcloric tipărit aparținând vârstei copilăriei, în schimb, în deceniile imediat următoare școala românească va beneficia de remarcabile contribuții datorate, în principal, celor două personalități de prestigiu: Constantin Brăiloiu și George Breazul; articolele și studiile, manualele școlare, comunicările lor prezentate în cadrul unor foruri naționale și internaționale de muzicologie și etnomuzicologie, vor deveni contribuții științifice indispensabile învățământului muzical românesc.

Este adevărat că primele culegeri din folclorul copiilor, anterioare deceniilor menționate, au fost finalizate de literați precum Petre Ispirescu, Tudor Pamfilie, G. Dem. Teodorescu ș.a. Azi, însă, dispunem de importante culegeri și studii de sinteză datorate, în principal, etnomuzicologilor Emilia Comișel, Virgil Medan, Steluța Popa, Eugenia Cernea, Iosif Herțea sau Ghizela Sulițeanu cu studiul *Instrumente muzicale confecționate de copii în folclorul românesc*.

Răspunzând la întrebările ce țin de vechimea acestui segment al culturii populare muzicienii noștri au găsit în folclorul copiilor un inconfundabil repertoriu poetico-muzical cu deschideri în universalitate. Meditând asupra studiului *Ritmuri copiilor* de Constantin Brăiloiu, folclorista Emilia Comișel observa, pe bună dreptate, că „aceste nuclee, aceste structuri poetice și melodico-ritmice capătă o amprentă etnică numai în procesul preluării și plămuirii creatoare a copilului, deoarece mediul de viață spirituală și socială căruia îi aparține creatorul – interpret își pune totdeauna amprenta pe realizările sale”. Acesta este și motivul pentru care autoarea volumului *Folclorul copiilor* (1982) socotește deosebit de important a se realiza, în viitor, atât pentru muzicieni cât și pentru poeți, un index de motive poetice: o lucrare, evident folositoare și originală în același timp.

De fapt, pentru valorificarea folclorului nostru, pentru introducerea lui în partituri destinate corurilor de copii și tineret, s-au implicat nu numai muzicienii dar și cărturari de seamă români. În primii ani ai secolului XX, în 1902, Spiru Haret (1851-1912) propunea slujitorilor școlii noastre și următoarea idee: „Nu voi să zicem că educația muzicală a tinerimii să fie de tot unilaterală. Învățarea de coruri din opere, de compoziții de maeștri mari trebuie și ea să nu lipsească, dar nu [...] să ocupe tot locul. Din contră, locul principal trebuie să-l ocupe muzica românească”, pentru ca mult mai aproape de noi Zoltán Kodály să afirme: *cântecul popular înseamnă cultură*. Și Nelu Ionescu, după ani îndelungați de culegere a melosului popular va aprecia că folclorul copiilor reprezintă „o veritabilă creație sub formă de improvizație, având un text în genere scurt, uneori cu cuvinte fără sens, născocite de imaginația lor, cu silabe repetate, folosind procedee aglutinale, dialoguri, refrene” etc. În același sens, muzicianul respectiv mai vorbea și despre „*imprecizia armonică* ce constituie farmecul propriu al cântecelor de copii și spontaneitatea ca izvor de inspirație pentru compoziții în domeniul muzicii”.

Cât de multe și interesante evoluții melodice se pot naște din combinarea tipologică a scârilor muzicale extrase din folclorul infantil cred că nu trebuie să insistăm. În ce ne privește am încercat, în câteva miniaturi, să adăugăm unor astfel de structuri sunete de legătură, adesea fluctuante, sau prin trecere melodiei de la o voce la alta, ceea ce, după observațiile noastre, cred că am dat o anume satisfacție micilor interpreți. Acesta este, de fapt, și motivul ce mă face să susțin că prin abordarea folclorului copiilor, mai ales prin *cântatul pe note* se poate ajunge la partituri de mai mari proporții precum și cu un grad de dificultate pronunțat. Mă gândesc, de pildă, la acele formații care au abordat fie *Ala Bala* de Sabin Pautza, *Chiuituri* de Myriam Marbe sau lucrările compozitorilor Alexandru Pașcanu, Liviu Comes, Dan Voiculescu, Felicia Donceanu, Constantin Arvinte și alții.

Evident, și versurile populare pot constitui puncte de referință pentru creația muzicală. *Joc în doi*, interpretat de corul *Canon* al copiilor din Marga, nu este altceva decât o consemnare muzicală inspirată de versurile lor: *Mă mână mama și tata / Să văd unde este piatra / Piatra ieste-n mâna asta*, combinate cu o altă numărătoare: *Unu, doi, tri, patru, șinci / Mama cumpără opinși, Tata cumpără săcară, / Tu copile ieși afară!*; sau un alt cântec *Barom, dirom, da* pentru care am apelat la versurile *Noi avem castel frumos*.

Și versurile scandate (strigate) se socotesc a contribui la rezolvarea unor probleme de dicție. Acesta a fost și motivul pentru care distinsul

compozitor Dan Voiculescu remarca în studiul *Contemporaneizarea scrisului coral pentru copii*: ”râsul, plânsul, tusea, strănutul, căscatul, manevrarea buzelor, mișcări speciale ale limbii, diferite tipuri de glissando, strigăturile, șuieratul, fluieratul – sunt efecte de emisie prea puțin explorate în literatura destinată copiilor”. În prelungirea acestei idei profesorul Dumitru Jompan (Vezi volumul *Folclor din Marga* – 1979) mai insistă și pe ideea valorificării onomatopeelor ce însoțesc adesea versul scandat sau cântat precum: *buf!*, *bin*, *bam*, *tâlța*, *tâlța* etc. Sau următoarea observație, excelent condensată și colorată precum: „Create chiar de cei mici ori părinți și frați mai mari, cântecele, jocurile și jucăriile copiilor nu sunt, cum s-ar putea crede doar simple invenții «de un gologan» ci mai întâi de toate acestea au un caracter recreativ, ele aparțin unui «abecedar nescris» în care descoperim nu numai elemente de matematică, de gramatică, elemente ale naturii și de istorie ci și, bineînțeles, melodie, ritm, jucării”, dialog teatral etc.

Deși subliniate în procesul de învățământ cu oarecare rezervă, vizavi de percepțiile limbii literare, credem că și expresiile dialectale pot să-și găsească locul în creația vocală pentru copii precum Adrian Pop a procedat în lucrarea pentru cor mixt *Vine hulpe de la munte*.

Cantonând intervenția noastră în direcția metamorfozării versului popular în planuri sonore și interpretative s-ar putea crede că aici este posibil totul. Nu. Sintagma etnomuzicologului Constantin Brăiloiu cred însă că își păstrează nealterat conținutul: „Autenticul singur este un argument științific, nu un argument pedagogic”.

Credem însă că este prilejul să deschidem și o altă paranteză și anume că, folclorul copiilor nu se rezumă doar la cântece și texte scandate legate de joc. O lectură fie și sumară a diverselor culegeri sau numai și a volumului din *Colecția Națională – Folclor muzical din repertoriul copiilor* (1981), semnat de Steluța Popa, ne demonstrează că în suita obiceiurilor de Crăciun și Anul Nou, sau în cele de peste an, devin frecvente *colindele și cântecele de stea, sorcova și chiraleisa, plugușorul și pițării, paparuda, drăgaica* și multe altele. Două piese ascultate în timp ne-au atras atenția, mai ales prin arhitectura și polifonizarea discursului muzical: este vorba de *Trei crai de la răsărit* și *Steaua sus răsare* „comentate”, inspirat, de Dan Buciu.

Vreau să mai adaug rândurilor de față și câteva sublinieri cu privire la jucăriile sonore întâlnite în folclorul copiilor precum *pocnitoarea cu una sau două aripi, toaca, zornăitoarea, biciul, buhaiul, tilinca, fluierul mic, cuci și fluierice din lut*, sau cele din grupa instrumentelor improvizate: *bețișoare, linguri de lemn sau metal; apoi firul de iarbă, frunza, ghinda* și multe-multe

altele. Din materialul cules de noi sau din studiul unei bibliografii la îndemână (G. Sulișteanu, Nelu Ionescu) am sesizat, spre exemplu, că în repertoriul jucărilor muzicale, în comparație cu cântecele vocale și de joc se întâlnesc elemente melodico-ritmice ce depășesc unele considerații teoretice formulate la vremea respectivă. Astfel, în localitățile transilvănene devine frecvent și ritmul aksak iar în emiterea unor sunete la instrumentele aerofone (corn de berbec, pană de găscă) se trece adesea prin anacruze, apogiaturi, pentru ca finalul acestor semnale să se stingă printr-un tremolo larg precedat sau urmat de glissando. De asemenea, structurile sonore bazate pe cordii și tonii, ambitusul și diviziunile excepționale sunt mai variate și mai extinse decât cele aparținând stilului vocal (giusto silabic). O lucrare vocal-instrumentală, o suită realizată în ideea celor menționate, semnată de compozitoarea Doina Rotaru-Nemțeanu, am avut ocazia să o comentez împreună cu profesorul și dirijorul Nicolae Bica.

Sigur, nu trebuie să absolutizăm; folclorul copiilor îl întâlnim prelucrat și pentru diferite instrumente cordofone, aerofone. Exemplele de la noi sau mai de departe ne scutesc, cred, să insistăm în acest loc.

Impresionat în mod plăcut, acesta cred că este înțelesul sublinierii ce urmează, Gavriil Musicescu avea să remarce în cadrul unei conferințe ținută la Societatea Academică din Iași, în 1902: În țara lui Robert Schumann „*Cărțile lor didactice fie pentru sate, fie pentru orașe – aprecia muzicianul român – sunt pline de cântece populare. Până și metodele pentru învățarea instrumentelor speciale ca: piano, violină, flaut, clarinet etc. sunt înțesate*” de astfel de melodii.

Fără a minimaliza efortul, contribuția calitativă și spornică a compozitorilor români contemporani privind crearea unui repertoriu muzical purtător de intonații, de inflexiuni populare, socotesc că la instrucția artistică a celor mici pot să-și aducă contribuția și corurile de maturi printr-un repertoriu adecvat, cu trimitere directă la ceea ce am mai discutat în anii din urmă: *Folclorul copiilor – o sugestie pentru creația vocală și instrumentală.*

În încheiere apreciem că, Festivalul Corurilor de Copii și Tineret „*Timotei Popovici*” de la Caransebeș, reprezintă astăzi, alături de școală, un autentic mod de afirmare a creației și interpretării artistice românești și internaționale, un loc în care folclorul celor mici poate să-și etaleze atât mărturisirile cât mai ales potențele sale de înaltă cultură și vibrație copilărească inconfundabilă.